

ΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δ.Π.ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Ε΄.

ΑΘΗΝΑ, Κυριακή 8 του Απριλίου 1907

ΓΡΑΦΕΙΑ: Δρόμος Οικονόμου αριθ. 4 | ΑΡΙΘ. 242

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΨΥΧΑΡΗΣ. 'Η «'Αρρωστη Δούλη» (συνέχεια).
Ο Σολωμός.
ΚΡΙΣΝΑ. 'Η Λαζιμή.
ΞΕΝΙΓΕΜΕΝΟΣ. 'Ανοιχτά γράμματα.
ΗΛΙΑΣ ΣΤΑΥΡΟΣ. 'Η εθνική γιορτή στην Κέρκυρα.
ΙΕΙΟΝΑΣ. Σαβαντάρδα.
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Μιχ. Γ. 'Αβλίου, Μ. Φιλήντας.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ—Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ—ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜ-
ΜΑΤΟΣΗΜΟ.

Ο ΣΟΛΩΜΟΣ

(Ομιλία του Ψυχάρη, γινόμενη στις 4 του περασμένου Μάρτη, σε μιὰ συνέδρια της Ligne Française pour la défense des droits de l' Hellénisme, στο Παρίσι).

Γοργά περνάμε μέσα στις δουλίες μας κάθε δύναμη της νέας Ελλάδας. Από την επιθεώρηση δεν πρέπει να λείπει η φιλολογία. Μάλιστα θάπρεπε να της δοθεί πιο πλατύς τύπος, ανίως εΐταν αυτό βολετό κι αν μπορούσα να το κάμω σε μιὰ ώρα, σήμερα.

Ευτυχισμέν' οί λαοί που γράψαν! Ευτυχισμένοι κι εκείνοι ακόμα που μονάχα όνειρευτήκαν, κι ως μ'η μπορούσαν να μ'ας περάσουν τόνειρό τους παρά σε παρχμύθια, που πάντα θ'α μ'ας νκουρίζη ο γλυκός τους αντίλαλος! Οί προνομιούχοι αυτοί λαοί δουλέψανε για τους άλλους. Όλοι οί μεγάλοι φιλολογικοί καιροί είναι καιροί ανθρωπισμού. Κι αλτθειν, τσιριχτεί να παρατηρήσουμε πως η φιλολογία, δηλαδή η ανάγκη να ξεφανερωθής, η ανάγκη να ξεσπάσας, είναι το σημάδι που σημάδεύει τους γενναϊοκαρδους λαούς. Οί λαοί που δεν έχουνε φιλολογία είναι οί εγωϊστές λαοί. Υποτάζουν, η για να πούμε καλλίτερα, δεν ζέουνε να υποτάζουν, άρνού δε ζούνε παρά για τον έαυτό τους μέσα σε ό,τι κυριεύουν. Κ' έτσι, κάθε που φύγανε, δεν αφήνουν τίποτα πίσω τους παρά ένα όνομα, μυστηριώδικο κάποτε, που κάνει άργότερα το φιλόλογο να στοχάζεται, κάποι' ένα όνομα μιστημένο για πολύ καιρό ύστερ' από το διάβα του καταχτητή. Τέτοιοι είναι οί Ούνοι, που κράζανε το βασιλιά τους πατέρα—αυτό, καθώς ζέρετε, σημαίνει τόνωμα 'Ατίλας—και που δε μεταχειρίζοντανε σαν άδερφούς τους ανθρώπους. Τέτοιοι και οί Τούρκοι, σ'α θάφτανιστούνε μι'ά μέρα. 'Η ανθρωπότη δε θ'α τους χρωστ' κανένα καλό, και μι'ά μονάχα είναι η δούλεψή τους προς την 'Ελλάδα· η περίφημή της επανάσταση.

Ο ποιητής Σολωμός, που γι' αυτόνε θ'α σ'α μιλήσω σήμερα, ξαναδίνει άπάνου στη νέα 'Ελλάδα τη συντριμμένη από αιώνας άλυσίδα της μεγαλόπνοης φιλολογίας. Αρχίζει το ποιητικό του έργο ο

Σολωμός—και δεν είναι τούτο τύχης άποτέλεσμα—με το άρχισμα του ίδιου πόλεμου για την ελληνική ανεξαρτησία. Από τ'α 1824, με τον Ύμνο του προς τη Λευτεριά ο Σολωμός τραγουδούσε τ'α πρώτα κατορθώματα του σηκωμού εκείνου, που είναι, βεβαιότατα, έν' από τ'α πιο όμορφα ψυχικά ξυπνητήρια που άκουστήκανε ποτέ.

Για να καταλάβουμε όλη τη σημασία του έργου του Σολωμού, για να ξηγήσουμε το παράξενο φαινόμενο ποιητή που ξεφυτρώνει άξαφνα κι άπροετοίμαστα σε μι'ά χώρα, ύστερ' από τη σιωπή πολλών αιώνων που σώπαινε η ποίηση, ανάγκη να το ξαναβάλουμε μέσα στον ήθικό αέρα που γεννήθηκε. Πρέπει να σ'α π'ω λίγα λόγια για το νοΐ του σηκωμού εκείνου. Δέ θ'α σ'α ξαναπαραστήσω την ιστορία του. Θέλω να σ'α γοργοδείξω κάποιες άφορμές του. Θ'α μ'ας ξαναφέρουνε—μάλιστα η δεύτερη—ίσα δλόισα στο Σολωμό. Τ'α πράματα που μ'ας φαίνονται φυσικώτατα έχουνε βαθιές αιτίες, συχνά δύσκολες να ξεδιαλυθούν.

Ποιές είναι οί άφορμές που φέρανε το σηκωμό της 'Ελλάδας;

Είναι πολλαπλές. Τρεις θ'α κρτήσω, σημαντικές. Είναι πρώτα η τούρκικη βλακεία και άγριάδα, πάντα ταιριαστές. Ο κύριος δέ συχωρ' παρά τ'α πρόσωπα που είναι άπαρηγές και που σέρονταν. 'Η ζωή κάταντούσε άθλιωτη. Όμως δέ φτάνει ο λόγος αυτός. Μπορεί να υπ'άρξουν τυραννισμένοι λαοί που τους άφομοιώνει ο νικητής, που τους χωνεύει μέσα στο δικό του λαό. Τότε σηκώνεται δλόκληρος ο λαός. Δέ στοχάζεται για τούτο να σκηματίση ξεχωριστό έθνος.

Εΐτανε λοιπόν κάτι άλλο. Εΐτανε η μεγάλη ιδέα. Το ξαναπαρόισμο της Πόλης. Σκόπιμα την άναφερα τη μεγάλη ιδέα, πριν να μιλήσω για το εθνικό αίσθημα, γιατί το εθνικό αίσθημα σαρκώνονταν ίσα ίσα τότε σχεδόν δλόκληρο στη μεγάλη την ιδέα.

Μ'α από που ήρθ' εκείνη στους 'Ελληνες; 'Από την άρχαία 'Ελλάδα; Όχι. 'Η άρχαία 'Ελλάδα δεν είχε τίποτε να κάμη με την Κωσταντινούπολη. Οί 'Ελληνες του 1821 θέλανε να γίνουν ένα έθνος. Μ'α το νόημα της εθνικής ενότης οί άρχαίοι 'Ελληνες δεν το είχανε ποτέ τους. Ξαναβρίσκουμε ύστερα, πολύ άργότερα, στην ίδια την 'Ελλάδα κάτι τι από το νοΐ τους· όμως όχι στα 1821. Ο Σάβας μ'ας έδωκε σημαντικά κείμενα για τη φιλολογία και για την ιστορία της Κρήτης στο μεσαιώνα. Στο 17ο αιώνα η Κρήτη, ξεχωρισμένη, από το 12ο αιώνα, από το Βυζάντιο, ώνειρευτηκε το λυτρωμό από τη Βενετσάνικη σκλαβιά. Νομίζετε πως εκείνη τη στιγμή στοχάστηκε να σκηματίση ένα ελληνικό βασίλειο; Όχι, κι ο λόγος είναι περίεργος. Εΐτανε, κείνη την εποχή, στην Κρήτη κάτι σαν κλασσική

αναγέννηση, όχι στη γλώσσα (οί Κρητικοί ποτέ του δέ στοχαστήκανε να ξαναφέρουν τους άρχαίους γραμματικούς τύπους) μ'α στην ίδια τη φιλολογία, στής ουσία. Θέλανε δικό τους θέατρο. Εΐχανε ποιητές. Οί ποιητές εκείνοι, με τη νέα τους γλώσσα ξανασταΐναν τις δοξασμένες θύμησης των περασμένων, και βάζανε το μεγαλονήσι τους κάτω από την προστασία του Δία. Θέλεγε κανείς πως έφτανε τούτο για να τους γιομίση από το πνέμα των προγόνων τους, άφου έν'α από τους ποιητές αυτούς, μέσα σ' ένα μεγαλόπρεπο ύμνο προς τη Λευτεριά, ζητάει την ανεξαρτησία για την Κρήτη του, που γύρω της περιπλεγμένοι στεκόνταν οί άλλοι 'Ελληνικοί τόποι. Έτσι το άξιοθάμαστο νησί, που σήμερα λαχταρεί ακόμα για να ένωθ' με το ελληνικό βασίλειο, —και θ'α το κατορθώση—ώνειροπολούσε, και σ' αυτό το 17ο αιώνα—το άποκεντρωτικό τόνειρο των άρχαίων.

Τό όνειρο των πολεμιστών του 1821 είναι όλος δόλου άλλο. Δεν τους τραβάει μονάχα η δόξα των προγόνων. 'Η ιδέα της εθνικής ενότης, η ιδέα που έχουνε του Κράτους, τους έρχεται ίσ' από το Βυζάντιο. Όποιος λέει Βυζάντιο, λέει Ρώμη σχεδόν πάντα. Κ' έτσι μι'ά δψη από τις κυριώτερες της ελληνικής επανάστασης μ'ας παρουσιάζει ένα άρμονικό συνταίριασμα του ρωμαϊκού νοΐ με την ενότητα, κα του ελληνικού νοΐ με τις δοξασμένες ένθύμησης, και συνοψίζει άπάνω της τη σκέψη τ'ω δυό πιο τρανών λαών του άρχαίου κόσμου.

Τό σημειώνω εδώ προς τιμή της μεγάλης αυτής ιδέας, της άδικα συχνά περιγελασμένης. Όσο βαθιά μπήκανε μερικές λατινικές λέξεις στην ελληνική γλώσσα, όσο ριζώσανε στη γλώσσα μερικά όνόματα λατινικών μνηών, έμοια και η μεγάλη ιδέα άγνωστέστη σε στίς ελληνικές καρδιές. Βγαίνει από τ'α σπλάχνα των περασμένων, είναι ιστορικό γεγονός, που δεν μπορούμε παρά να το λογαριάζουμε. Θ'α μ'ω παρατηρήσουν πως, πάντα, είναι μι'ά ιδέα. Μ'α δέ γνωρίζω στον κόσμο τίποτε πραχτικώτερο. Μόνη η ιδέα (l' ideal) που ζητάς θ'α σε κάμη να κατορθώσης κάτι· και για να σημαδέψουν την Κωσταντινούπολη, οί 'Ελληνες πετύχαν την 'Αθήνα.

'Η τρίτη άφορμή του σηκωμού του 21 με ξαναφέρνει στο Σολωμό. Σε κάποια από τις σημειώσεις του που άγαπούσε να σκορπάη στο χαρτί, διαβάζουμε τούτα: «Και η τούρκικη τυραννία έφθασε εις το άκρον· τότε οί έρμίες και τ'α βουνά έγιναν προσκυνητήρια έλευθερίας, έγιομίσανε θεούς, και οί αντίλαλοι ήχολόγησαν από έρηματα και ύψηλα τραγούδια». Ν'α ένας λόγος που με κάνει να συλλογιέμαι. Υπάρχει στους λαούς, καθώς καμιά φορά και σε κάποια άτομα, κάποις στερεό και μυστικό ψυχόρμητο, που τους μνηάει την άξία τους, που τους βεβαιώνει την άξία τους, θέλω να π'ω την ά-